

Анотація

У статті висвітлюються основні проблеми сімей, які виховують від двох до чотирьох дітей. Висвітлено результати опитування респондентів та розроблено основні поради для батьків.

Ключові слова: сиблінги, сучасна нуклеарна сім'я, поради для батьків.

Десяті сіверянські соціально-психологічні читання: матеріали Міжнародної наукової конференції (29 листопада 2019 року, м.Чернігів) / за наук.ред. О.Ю.Дроздова, І.І.Шліманової. Чернігів: НУЧК ім. Т.Г.Шевченка, 2020. С.190-194.

Крупник Г.А.

СУЧАСНА НУКЛЕАРНА СІМ'Я У КОНТЕКСТІ СИБЛІНГОВОЇ ВЗАЄМОДІЇ

Незважаючи на кризу сучасного українського суспільства, сім'я для багатьох залишається найбільшою цінністю (Сокурянська Л., 2011). Хоч шлюби у наш час, порівняно з попередніми роками, вкладаються значно рідше (у 2018 році Міністерство юстиції зафіксувало рекордну кількість розлучень – 53860 розірваних шлюбів, в той час як у 2017 році їх було зареєстровано 33169. У 2018 році було укладено 229000 шлюбів, що на 20000 менше, ніж роком раніше. Експерти стверджують, що традиційні шлюби поступаються місцем цивільним.

За даними Державної статистики, в Україні живе майже 15 млн. сімей, а середній розмір сучасної родини коливається від 3,1 до 4 осіб. Сумарний коефіцієнт народжуваності на 1 жінку, станом на 2017-2018 роки, становить 1,54 дитини. Демографи б'ють тривогу, що через збільшення, у порівнянні з народжуваністю, рівня смертності та еміграції, в Україні, починаючи з 1991 р. відбувається природне скорочення населення.

Сім'я із дитиноцентричної поступово перетворюється на егоцентричну. Поширюється таке явище, як childfree – субкультура та ідеологія, яка у своїй основі характеризується принциповим небажанням мати дітей попри таку можливість (Посвістак О., 2017). Тому аналіз сучасних тенденцій все більше

спонукає зосередити свої думки над проблемою майбутнього сучасної сім'ї. Як засвідчують результати соціально-демографічного дослідження «Сім'я і діти» Інституту демографії та соціальних досліджень ім. М.В. Птухи НАНУ, не прагнуть мати дітей близько півмільйона українців. При цьому лише 17% з них – через проблеми зі здоров'ям, а решта ж основними причинами такої позиції назвала економічну нестабільність або саме свідому відмову від дітонародження.

Проте, провівши анкетування, до якого нами були залучені респонденти віком від 15 до 18 років у кількості 33 осіб, які на даний проміжок часу проживають у повних нуклеарних сім'ях із 2-4 сиблінгами та являються здебільшого другонародженими у сімейній ієрархії, ми можемо констатувати, що значна кількість із них у майбутньому бажає створити власну сім'ю з 2-3 дітьми (Крупник Г., 2018).

Дуже важливим, на нашу думку, являється пошук чинників, що впливають на розвиток стосунків між дітьми у сиблінговій сімейній підсистемі. Саме тому нами було проаналізовано позитивний та негативний ефект міжособистісної взаємодії серед братів та сестер.

До *позитивних* ми відносимо такі факти, як розширення психічного простору дитини, тому що взаємодія із сиблінгами активізує фізичний, емоційний, інтелектуальний розвиток особистості, що виховується разом із братом чи сестрою, впливає на становлення самосвідомості. Завдяки сиблінговим контактам у індивіда формується система цінностей, навички міжособистісних стосунків. М. Алексєєва, І. Дідук, М. Кошанова, Л. Сазанова у своїх наукових розвідках наголошують на тому, що сиблінгові взаємини позитивно стимулюють особистісний розвиток дитини (Дідук І., 2001).

Взаємини із сиблінгом, на думку Л.Лисенко, сприяють довірливості у спілкуванні, у дітей з'являється схожість у поглядах, загальні символи сім'ї, проявляється психотерапевтичність, легкість спілкування.

О.Алмазова, А.Фолвел акцентують увагу на тому, що переживання важливих подій і труднощів, кровна спорідненість як фактор схожості, несуть у собі об'єднуючу функцію для розвитку міжособистісних взаємин. У дорослому віці на розвиток позитивних взаємин також впливає близькість проживання, гендерний фактор (сестри частіше підтримують контакти, ніж брати) (Алмазова О., 2015).

Г.Віттхен наголошує, що більшість дітей після народження другої дитини стають більш незалежними у повсякденному житті, що несе в собі позитивні зміни для розвитку індивіда.

На противагу вище вказаному, *негативний* досвід сиблінгової взаємодії може створити несприятливе підґрунтя для розвитку самосприймання, соціальних настановлень особистості, вказують такі закордонні фахівці, як L.Bond, D.Gibs, E.Teti.

М.Миколайчук у своєму науковому дослідженні вказує на такі негативні тенденції, як вплив психотравмуючого сімейного середовища (порушення структури та функції сім'ї, негативний психологічний мікроклімат, незадоволення основних потреб дитини, патологічні стилі виховання) (Миколайчук М., 2007).

Д.Леві описує сиблінгове суперництво як негативний ефект від міжособистісної взаємодії, що призводить до конкуренції або ворожості серед братів і сестер.

Проаналізувавши наукові розвідки Г.Віттхена, ми можемо з'ясувати, що у деяких сім'ях, із появою новонародженого іноді у дітей виникає регрес повсякденної поведінки – вони поводяться як маленькі, не у відповідності з їх віком, таким чином вимагаючи підвищеної уваги з боку батьків (Віттхен Г.-У., 2006).

До негативних чинників, що впливають на сиблінгові стосунки, такі відомі психологи, як І.Козлова, М.Малкович відносять слабку педагогічну спроможність батьків, через що у дітей виникає почуття ревнощів. Даний

факт виступає як рушійна сила, яка чинить перепони до налагодження позитивних стосунків у сімейній сиблінговій підсистемі (Козлова І., 2010).

Тому тема дослідження особливостей взаємодії між дітьми у родині є актуальною. І хоча проблемам сиблінгів психологи приділяють увагу ще з ХІХ століття, але і досі немає виразних правил і рекомендацій, як саме підтримувати сприятливі взаємини між ними.

Отже, нами було розроблено основні поради для батьків, які виховують двох і більше дітей у сучасних нуклеарних сім'ях.

- Як відомо, змусити первістка любити молодшого братика або сестричку неможливо. Але у батьків є можливість виховувати дітей у руслі взаємоповаги, відданості. Кожен з дітей – це унікальна особистість, необхідно пам'ятати, що діти нікому нічим не зобов'язані (у тому числі й самим батькам), тільки тоді можна допомогти їм полюбити один одного тією самою братською любов'ю, про яку так мріє подружжя.

- Батькам необхідно чітко усвідомлювати, що народження другої дитини – це стрес для первістка, який починає ревнувати сиблінга до мами і тата, тому намагається завоювати батьківську увагу усілякими дозволеними і навіть недозволеними методами. Маленькі чи великі, діти завжди чекають від членів сім'ї уваги, турботи, ласки, любові, розуміння, визнання. Кожній дитині дуже важливо знати і бути абсолютно впевненою, що її люблять і розуміють, що для батьків вона дуже цінна.

- Як вказують педагогічні дослідження, неможливо однаково любити двох різних людей, в тому числі і своїх власних дітей. Адже вони такі різні, зі своїми перевагами та недоліками, впертістю і дивовижною відвертістю, страхами, примхами, наївністю, зворушливістю. Батькам необхідно зрозуміти і прийняти той факт, що своїх дітей вони люблять їх по-різному. Тому що це нормально і природньо. У той же час, у батьківській любові діти не повинні сумніватися, важливо частіше говорити їм про це – кожному окремо і усім їм відразу.

- Ні для кого не секрет, що у нуклеарних сім'ях бувають конфлікти між дітьми і саме виховна позиція не втручатися – ось найкраще, що можуть зробити батьки у даній ситуації. У запалі сварки кожен з дітей вважає себе правим, а іншого – винним. Тому, якщо тато чи мама стане на бік одного з дітей, то тим самим тільки посилять ворожнеча між дітьми. Єдине, що варто відразу ж припиняти – це бійки і взаємні образи.

- Дітей треба вчити співпрацювати один з одним. З цим умінням особистість не народжується, а набуває його разом з життєвим досвідом. Батькам обов'язково варто ввести у родині певні правила, які кожен із дітей повинен виконувати неухильно. При мудрій педагогічній діяльності, поступово діти вчаться вирішувати можливі конфлікти мирним шляхом.

І на останок, ми вважаємо за необхідне наголосити на тому, що по-справжньому дружніми сиблінги стануть тоді, коли наймолодша дитина досягне підліткового віку. Якою б не була різниця між дітьми, провідні спеціалісти у галузі психології та педагогіки зазначають, що підростаючи, вони зможуть розмовляти на рівних.

Перспективи наших подальших наукових розвідок вбачаються у ґрунтовному вивченні особливостей взаємодії між усіма членами нуклеарної сім'ї, у таких підсистемах, як «подружжя-батьки-діти» з метою поглибленого вивчення чинників, що впливають на розвиток взаємин між сиблінгами, розробці на цій засаді корекційно-превентивних заходів та психологічного супроводу сучасної молоді сім'ї.